

פסקי שיעורים

מסודר לפי סדר המשנה ברורה חלק א'

אוצר פסקי דינים ובירורים
בהלכתא דתליא בשיעורים בכל פרטיה ודקדוקיה
משרשי הסוגיות בש"ס עם הכרעות גדולי הפוסקים
מקדמת דנא עד לזמנינו

ובו שלשה מדורים

שערי שיעורים

לבאר בארוכה טעם כל דין המובא בפסקי
שיעורים, עם ליקוט רחב מדברי הפוסקים
כולל ספרים נדירים, ומשא ומתן בדבריהם

פסקי שיעורים

כולל פסקי דינים בקצרה בהלכתא דתליא
בשיעורים בלשון צח וקל ובסדר נכון, בתוספת
בירור השיעורים במדות הנהוגות בזמנינו

סיכומי שיעורים

סיכום של כל הדינים היוצאים מכל שיעור
כדי למצוא דבר חפץ בקלות

כל אלה חברתי בעזרת השי"ת החונן לאדם דעת
ירחמיאל יהודה מאיר בן הרב עמנואל יששכר הכהן שיחי דואיק
ביחד עם גיסי בדבוק ופלפול חברים
מרדכי בן הרב ישראל יצחק זצ"ל מאזעסאן
אברהם שלמה בן הרב אלתר חיים ישעי שיחי גאלדבערג

יוצא לאור על ידי

מפעל פסקי שיעורים
ליקוואוד תשע"ט

הרב מרדכי מאזעסאן
נשיא המכון

הרב יהודה מאיר הכהן דואיק
ראש המכון

הרב נתן קלוגמן
הרב מרדכי דוד לאנדא
הרב אברהם שלמה גאלדבערג
הרב נפתלי מאזעסאן
חברי המכון

עימוד ועיצוב, הדפסה וכריכה:

62 Arosa Hill • Lakewood, NJ 08701
OFFICE 732.905.0091 • CELL 732.600.7022
gilyonpublishing@gmail.com

© כל הזכויות שמורות

הן ידוע מאמר החכם כשם שאי אפשר
לבר בלא תבן כך אי אפשר לספר בלא
שגיאות. ובכן פונים אנו בבקשה לכל
שיש לו הערה והארה, שלא ימנע טוב
מבעליו וידיענו בהקדם כדי שנוכל
לתקנו במהדורה הבאה.

לכל עניני הספר לפנות למחבר:
הרב יהודה מאיר דואיק שלישי"א
+1 732.886.8184

המען למכתבים
608 Princeton Ave.
Lakewood, NJ 08701
U.S.A.

Email: piskeishiurim@gmail.com

תוכן

- סימן נז:** שיעור שינה לענין ברכות אלהי נשמה והמעביר שינה א
- סימן נח:** שיעור לימוד מיד אחר אהבה רבה ו
- סימן נט:** שיעור שינת קבע לברכות התורה י

דבר המכון

מתכבדים אנו להגיש לציבור הלומדים – לכבוד חג השבועות זמן מתן תורתנו - קונטרס **פסקי שיעורים** שהוא דוגמא מהספר הנפלא פסקי שיעורים שזכינו להוציא לאור בימים אלו.

מנהג ישראל תורה היא להיות ערים בליל הקדוש של חג השבועות ולעסוק בתורה או באמירת תיקון ליל שבועות כל אחד לפי מנהגו ונהרא נהרא ופשטיה, ורבים נוהגים גם להתפלל תפילת שחרית כותיקין אחר סיום הלימוד בלילה, בלי להפסיק בשינה בין הלימוד לתפלת השחר. וידועים המה הספקות להלכה לענין ברכת אלקי נשמה, המעביר שינה וברכות התורה למי שהיה ער כל הלילה.

ולכן אמרנו דבר בעתו מה טוב, ובחרנו מתוך ספרנו כמה סימנים הנוגעים לשאלות אלו המתעוררות בחג השבועות לחלקם ביעקב ולהפיצם בישראל כדי שישוטטו בהם רבים ותרבה הדעת.

ואנו תפילה לנותן התורה שיזכנו להמשיך במפעלנו הגדול להפיץ בקרב עם ה' דבר ה' זו הלכה כדי שנזכה ללמוד על מנת ללמד לשמור ולעשות ולקיים את כל דברי תלמוד תורתך באהבה.

מכון זכרון ישראל יצחק

סימן נז

שיעור שינה לענין ברכות אלהי נשמה והמעביר שינה

אודח חיים סימן מ"ז סעיף ח'

כל הברכות האלו (ר"ל ברכות השחר) אם לא נתחייב באחת מהן כגון שלא שמע קול תרנגול או שלא הלך או לא לבש או לא חגר, אומר אותה ברכה בלא הזכרת השם. הגה. ויש אומרים (כד) דאפילו לא נתחייב בהן מצדך אותן דאין הצרכה דוקא על עצמו אלא מצדכין שהקצ"ה צרא צרכי העולם. וכן המנהג ואין לשנות.

משנה ברורה

(כד) דאפילו. עיין בספר אליה רבה שכתב עיון, ומסיק בשערי תשובה דיראה לשמוע דצרכת אלהי נשמה וצרכת המעביר שינה אלו השתי צרכות מאחר ויכוין לצאת. ואם אין לצדך אם היה ניעור כל הלילה, וצפרי מגדים וצערי תשובה השאירו דצרי צרכך יסן כלילה ששים נשמיך, לכולי עלמא יש לו לצדך אותם.

פסקי שיעורים

א. שורש השיעור:

שיכול לברך אותן, דאין הברכה דוקא על עצמו אלא מברכין שהקב"ה ברא צרכי העולם. האליה רבה^א כתב דעל כל פנים מי שלא ישן בלילה, לא יברך ברכת אלהי נשמה וברכת המעביר שינה, אמנם לא נתברר טעמו לחלק בין ברכות אלו לשאר ברכות השחר כגון ברכת הנותן לשכוי בינה,

הבית יוסף הביא מחלוקת ראשונים בברכות השחר אם לא נתחייב באחת מהן, כגון שלא שמע קול תרנגול או שלא הלך או לא לבש או לא חגר חגורה, אם צריך לומר אותה ברכה. בשלחן ערוך הכריע לברך הברכה בלי להזכיר את השם. הרמ"א חלק עליו

שיעורים

א. והובאו דבריו להלכה במשנה ברורה. ב. האליה רבה כתב דמקור דבריו הוא ההגהות מגן אברהם, ורצונו לומר הגהות עטרת זקנים שעל גליון המגן אברהם. אמנם יש לציין מה שהעירו בהגהות השלחן ערוך מכון ירושלים מהדורת פריעדמאן דדין זה, הגם המובא בהגהות עטרת זקנים, אבל אינו מבעל העטרת זקנים אלא הוא הוספה מהג"ר שבתני משורר באס זצ"ל, (בעל המחבר ספר שפתי חכמים על פירוש רש"י על התורה, נפטר בשנת תע"ח). דברי הג"ר שבתני זצ"ל מוסבים על מה שכתב בשם העטרת זקנים שלא יברך ברכת אזור ישראל אם לא אסיר החגורה וכן מלביש ערומים אם לא לבש וכן עוטר ישראל אי לא פריס סודרא ארישיה. על זה הוסיף, דנראה לומר אם לא ישן כל הלילה לא יברך ברכת אלהי נשמה שנתת בי וברכת המעביר שינה מעיני. וכותב שהוכיח זה בתשובה שהאר"י בה והסכים עמו מורו הג"ר יהושע מק"ק קראקא. אבל ברכת הנותן לשכוי בינה ורוקע הארץ והמכין מצעדי גבר חייב לברך אף שלא שמע קול תרנגול או לא הלך על הארץ. וסיים בזה"ל: והטעם, משום דבלא אלו אין קיום לאדם בעולם הזה, מה שאין כן בלא לבוש ובלא איזור אפשר בלעדם להיות כמו אדם הראשון קודם חטא, ואינם אלא מצד הנאות האדם, מצד חסד הקל על ברואיו. או י"ל דשאני הני דאף על גב שלא שמע קול תרנגול, מכל מקום יברך להקב"ה שנתן לו בינה להבחין בין יום ובין לילה. וכן אף על גב דלא נחית לארעא מברך רוקע הארץ, שאין הברכה על הנאת הירידה לארץ והרי היא ברואה ועומדת, עכ"ל. לכאורה יש להעיר על חילוקו הראשון שחילק בין דברים שאין קיום לאדם בלעדם לשאר הנאות האדם, אם כן מאי שנא ברכת אלהי נשמה שנתת בי וברכת המעביר שינה מעיני שהסכים שלא לאמרם אם לא ישן, והלא בלי שינה אין קיום לאדם בעולם הזה. ונראה לתרץ דהג"ר שבתני באס זצ"ל לא נחית לבאר הטעם שאין לברך המעביר שינה ואלקי נשמה אם לא ישן כלל דזה הוא מפני שהברכות הללו נאמרו בלשון יחיד, וכונתו הוא רק לתרץ מה הוא החילוק בין אזור ישראל ועוטר ישראל לשאר הברכות. אולי טעמו של הג"ר שבתני באס זצ"ל שאין לברך ברכות אלהי נשמה והמעביר שינה אם היה ניעור כל הלילה הוא מרומז בדבריו שכתב ברכת אלהי נשמה שנתת 'בי' וברכת המעביר שינה 'מעיני', כדי להדגיש דברכות אלו נאמרו בלשון יחיד, מה שאין כן שאר ברכות השחר שלא נאמרו בלשון יחיד ולכן אפשר לברכם אף שלא נהנה מהם כיון שכך הוא מנהגו של עולם

שמנהגינו שמברכים אותו אפילו כשלא שמע קול תרנגול וכן ברכת אוזר ישראל בגבורה שלמנהגינו מברך אותו אפילו מי שלא חגר חגורה. ואכן רוב האחרונים¹ חלקו על דינו של האליה רבה והסכימו שיש לברך ברכות אלו אפילו לא ישן כלל. אמנם המושג ברורה הכריע דלכתחילה יראה לשמוע ברכות אלו מאחר ויכוין לצאת, אבל

ג. ישן ששים נשמיין:

הנה מה שכתב המשנה ברורה דאם ישן בלילה שיעור ששים נשמיין, שיכול לברך אליבא דכולי עלמא, מקורו הוא בחיי אדם ועיין בחיי אדם שכתב טעם

שיעורי שיעורים

ואנו מודים על זאת להקב"ה. ועיין בפרי מגדים (אשל אברהם ס"ק ב') ובשערי תשובה ס"ק י"ב שנראה שנחתו לתירוץ זה אבל שניהם דחאו. הפרי מגדים כתב דנעילת הסנדל יוכיח שאומרים שעשה 'לי' כל צרכי בלשון יחיד ואפילו הכי אם לא נתחייב בה מברך. ובשערי תשובה כתב דאף על פי שהמעביר שינה נאמרה על שינתו שהוא ישן אבל אלהי נשמה שפיר יש לומר המחזיר נשמות על מנהגו של עולם (ונשמה שנתת בי אפשר לומר אפילו אם לא ישן כלל). ג. כן הביא השערי תשובה בשם הפרי עץ חיים (למוריני הרב חיים ויטאל זצ"ל) שער הברכות פרק ד' שהביא שהאר"י ז"ל היה מברך כל הברכות אף על פי שלא ישן וכן כתב בשלמי ציבור (להג"ר ישראל יעקב אלגאזי זצ"ל אב"ד דירושלים, נפטר בשנת תקט"ז) בשמו. גם בערוך השלחן סעיף י"ג (הקשה על האליה רבה כמו שכתבנו למעלה), וכף החיים (להג"ר יעקב חיים סופר זצ"ל מירושלים, נפטר בשנת תרצ"ט) ס"ק מ"ט הכריעו לברך ובשלחן ערוך הרב סעיף ז' כתב על שיטת הרמ"א דכן הוא המנהג פשוט ואין לשנות. מיהו בסידורו חילק הרב בין ברכת אלהי נשמה לברכת המעביר שינה דבסדר הנטילה כתב, דהניעור כל הלילה או שישן פחות משיתין נשמיין לא יברך אלהי נשמה, ובברכות השחר כתב כל הברכות הללו מברך אפילו היה ניעור כל הלילה. בספר שער הכולל (להג"ר אברהם דוד לאוואט זצ"ל, אב"ד ניקאלאייעב אוקרניה, נפטר בשנת תר"ג) פרק א' סעיף י' הביא ראייה לדבריו מהפרי עץ חיים (שם) שכתב, וז"ל: הרי אלו ברכות השחר מן הנותן לשכוי כו' עד סוף ברכות התורה חייב אדם לברך בכל יום אף שלא נתחייב בהן, עכ"ל. (כפי מנהג ספרד דמברכים אשר יצר ואלהי נשמה בתחילת ברכות השחר וברכות התורה לבסוף) משמע דאלהי נשמה שהוא לפני הנותן לשכוי אין אומרים אם לא נתחייב בה. וכתב בקצות השלחן (להרא"ח נאה זצ"ל, מרבני ירושלים, נפטר בשנת תשי"ד) סימן ה' סעיף ה' אם היה מסופק אם ישן כשיעור שיתין נשמיין גם כן לא יברך בשם דספק ברכות להקל. ועיין לקמן שערי שיעורים ד' שהבאנו דיש מגדולי הפוסקים שפסקו כדעת האליה רבה. ד. יש שפקפקו על זה דאולי המשנה ברורה סובר כשיטת החיי אדם כלל ח' סעיף ט' דפסק שאין לברך אפילו אם אין לו אחר להוציאו בברכתו. וכן פסק היעב"ץ בסידורו אצל ברכת אלהי נשמה ואצל ברכת המעביר שינה שלא לאומרם אם לא ישן. ובדרך החיים הלכות ברכת השחר אות ט' כתב הניעור בלילה לא יאמר ברכת אלהי נשמה ונכון לומר בלא שם ומלכות. (עיין בגליון רע"א שכתב דבריו הם שלא בדקדוק שבברכת אלהי נשמה אין מלכות.) אמנם נראה כמו שכתבתי בפנים דכך המשמעות של המשנה ברורה שכתב לעיין באליה רבה והוסיף שדבריו מוקשים אבל על כל פנים יראה לשמוע הברכות מאחר, אבל לא שהדין הוא

לדבריו, משום דטועם טעם מיתה. ויש לבאר כוונתו, דמכיון דמצינו דבשינה יש בה טעם מיתה, ומי שלא ישן כשיעור ששים נשמין כיון שאינו טועם טעם מיתה^ה, אין זה נקרא שינה, אבל כשישן ששים נשמין, אז כבר נחשב שישן ויכול לברך אלו הברכות אליבא דכולי עלמא.

ולכאורה אפילו אם ישן בדרך שינת ארעי על אצילי ידיו גם כן יכול לברך^ו. אמנם יש חולקים על המשנה ברורה וסוברים דאפילו אם ישן שינה כל דהו גם כן מותר לברך ברכות אלו^ז.

ג. שיעור ששים נישמין:

כתבנו לעיל בסימן ד' סעיף ט"ז, בלבד.

שיעורי שיעורים

כהאליה רבה. ואחר כך מצאתי בספר עוזר ישראל (להרב אברהם אוריאל זילביגר שליט"א משוויץ) בסוף סימן ו' בבירורים שכתב כן בשם הג"ר נתן געשטעטנער זצ"ל ונהנתי. ה. כדאיתא בסימן ד' סעיף ט"ז. ו. דכיון שישן שיעור שיתין נשמין, כבר טעם טעם מיתה כמבואר באליה רבה סימן ד' ס"ק ח' בשם גדולי האחרונים ונתחייב לברך ברכות אלו, ולא מצינו חילוק בין שינת קבע לשינת ארעי רק כשהנידון הוא אם השינה הוא הפסק כגון לענין ברכת התורה דאז יש סוברים שאין הפסק בשינת ארעי. ומה שכתב בספר מקדש ישראל על חג השבועות (להג"ר ישראל דוד הארפענעס שליט"א רב ווילימסבורג) סימן מ"ו דאין לברך ברכות אלו אם לא ישן שינת קבע של שיתין נשמין, שמעתי מהגאון המחבר שליט"א שיש טעות הדפוס וכוונתו הוא דצריך לישון שיעור ששים נשמין. ז. כן נראה מדברי השערי תשובה שכתב, וז"ל: ולכן נראה שיש להביא את עצמו לידי שינה כל שהוא עכ"ל. וכן פסק הג"ר ישראל יעקב פישער זצ"ל (ראב"ד ירושלים, נפטר בשנת תשס"ג) בקובץ בנתיבות ההלכה חלק ל"ט עמוד 319 דמי שישן אפילו כל דהו צריך לברך אלהי נשמה והמעביר שינה. בספר ברכת הבית (להג"ר אברהם חיים איינהארין זצ"ל מרבני רומניה, נפטר בשנת תרס"ח) כתב בשער ל"ו שערי בינה ס"ק י"ז דאם ישן אפילו שינה כל שהוא יברך המעביר שינה שהרי היה ישן והעביר הקב"ה השינה מעיניו. ובשער ל"ה לענין ברכת אלהי נשמה כתב בשערי בינה ס"ק ב' כתב שלא יברך אם לא ישן כשיעור שיתין נשמין, ויש לבאר טעמו דאי אפשר לברך על שהחזיר לו נשמתו אם לא טעם טעם מיתה. ח. וכן איתא בחיי אדם בכלל ח' סעיף ט' שהוא מקורו של המשנה ברורה.

סיכום השיעור

- א. כל ברכות השחר אם לא נתחייב בהם דעת המחבר הוא שיאמרם בלא הזכרת השם, ודעת הרמ"א הוא שיכול לברכם בשם^א.
- ב. יש אומרים שאם לא ישן כל הלילה אף שיכול לברך ברכות השחר, מכל מקום ברכת אלהי נשמה וברכת המעביר שינה אינו יכול לברך, ויש אומרים שיכול לברכם. על כן לכתחילה ישמע מאחר, ואם אי אפשר יברך בעצמו^ב, ויש מחמירים שאם אין שם אחר יברכם בעצמו בלא הזכרת השם^ג.
- ג. מי שישן בלילה שיעור שיתין נשמין לכולי עלמא יכול לברך כל הברכות ואפילו ישן רק שינת ארעי, ויש מקילים אפילו ישן שינה כל דהו^ד.
- ד. שיעור שיתין נשמין עיין לעיל סימן י"ד בספרנו מה שכתבנו שם, והכא יכול לסמוך שהוא רק 54 שניות (סקונדע).
- היות ויש הרבה דעות בברכות השחר אם מברך ואיזה מברך אם לא ישן בלילה אציג כאן טבלא לבארם:

השיטה ← הברכה ↓	מחבר	רמ"א עיין שערי שיעורים ג'	עטרת זקנים	הג"ר שבתי משורר	ח"א א"ר	סידור הגרי"ז
אלקי נשמה	מב"ש	מ		א"מ	א"מ	א"מ
אשר נתן לשכוי בינה	מב"ש	מ		מ	מ	מ
מלביש ערומים	מב"ש	מ	א"מ	א"מ	מ	מ
רוקע הארץ על המים	מב"ש	מ		מ	מ	מ
אשר היכן מצעדי נבר	מב"ש	מ		מ	מ	מ
אחר ישראל בנבורה	מב"ש	מ	א"מ	א"מ	מ	מ
עוטר ישראל בתפארה	מב"ש	מ	א"מ	א"מ	מ	מ
המעביר שינה	מב"ש	מ		א"מ	א"מ	מ

מב"ש = מברך בלי שם, מ = מברך, א"מ = אינו מברך

שערי שיעורים

- א. פסקי שיעורים א'. ב. שם. ג. שערי שיעורים ד'. ד. פסקי שיעורים ב'. עיין שערי שיעורים ז' שיש סוברים דלברך אלהי נשמה בעי שינת שיתין נשמין ולברך המעביר שינה די בשינה כל דהו.

סימן נח

שיעור לימוד מיד אחר אהבה רבה

אורח חיים סימן מ"ז סעיף ז'

ברכת אהבת עולם פוטרת ברכת התורה (טו) אם למד (זט) מיד בלי הפסק.

ביאור הלכה

ד"ה אם למד מיד. עיין במשנה ברורה בשם הלבוש. אחר כך מצאתי ביותר מזה בספר אור זרוע הגדול דדוקא אם הפליג בעסקיו בין ברכת אהבה רבה ללימוד, מיהו, כל עניני תפלה וגם שהולכים אחר ספריהם להביאם לבית המדרש אין זה הפסק, עד כאן לשונו. ונראה דדוקא אם לא הפסיק בדיבור אבל אם הפסיק בדיבור שלא מענינו, גם להאור זרוע יחזור ויברך.

משנה ברורה

(טו) אם למד. דברכת אהבה רבה כיון דנתקן העיקר לקריאת שמע, לא מתחזי לשם ברכת המורה אלא בשונה.
(זט) מיד. וכמו הלבוש אם התפלל וסיים התפלה אינו נקרא בזה הפסק, כיון שאמר כך למד מיד.

פסקי שיעורים

א. שורש השיעור:

איתא במסכת ברכות דף י"א: אמר רב יהודה אמר שמואל השכים לשנות עד שלא קרא קריאת שמע, צריך לברך. משקרא קריאת שמע, אין צריך לברך שכבר נפטר באהבה רבה^א. ואיתא בירושלמי פרק א' הלכה ה', שמואל אמר השכים לשנות קודם קריאת שמע, צריך לברך. לאחר קריאת שמע, אין צריך לברך, אמר רב בא והוא ששנה על אתר [פירוש שלמד מיד]. דברי

הירושלמי נפסקו להלכה ברוב הראשונים^ב ובשלחן ערוך^ג.

ב. שיעור מיד:

במשנה ברורה מבואר^ד שאין צריך ללמוד מיד ממש אחר שגומר אמירת ברכת אהבה רבה, רק יכול ללמוד בגמר תפילת שחרית. בביאור הלכה מוסיף בשם האור זרוע^ה דגם אם יצא מבית המדרש והלך ליקח ספריו, לא הוי הפסק. מיהו אם דיבר אחר תפילתו

שערי שיעורים

א. פירש רש"י, ז"ל: שכבר נפטר באהבה רבה. שיש בה מעין ברכת התורה, ותן בלבנו ללמוד וללמד לשמור ולעשות ולקיים את כל דברי תלמוד תורתך ותלמודם חוקי רצונך, עכ"ל. ב. תוספות ד"ה שכבר נפטר, רא"ש פרק א' סימן י"ג, חידושי הרשב"א ד"ה השכים, אור זרוע הלכות קריאת שמע סימן כ"ב, סמ"ג עשין י"ט, רבינו יונה דף ה': ד"ה לפי, מרדכי סימן כ"ז ועוד. אבל בחדושי הרשב"א ובמאירי כתבו בשם הראב"ד דגרסינן בירושלמי והוא שקרא על אתר ופירשו דיוצאים ידי ברכת התורה בברכת אהבה רבה אם קרא מיד קריאת שמע, אף על פי שלא למד מיד. ג. המחבר בסעיף ח' הביא שיש ספק אם קרא קריאת שמע מיד אחר אהבה רבה, אם חשוב כלמד מיד לפטרו מברכת התורה, ולכן יש לזוהר לברך ברכות התורה קודם שיאמר אהבה רבה שלא ליכנס לספק זה. המשנה ברורה ס"ק י"ז נטה להלכה שאין קריאת שמע חשוב כלימוד התורה לענין זה אבל פסק דאם התפלל אחר זמן קריאת שמע, ודאי אין צריך לחזור ולברך אפילו לא למד מיד אחר התפילה דאמירת קריאת שמע חשוב כלימוד התורה אחר שכבר עבר זמן מצותו. ד. בשם הלבוש. עיין בספר מאמר מרדכי (להג"ר מרדכי כרמי זצ"ל, רבה של קורפענטראץ בדרום צרפת נפטר בשנת תקפ"ה) ס"ק ז' שתמה מאד על הלבוש דאמאי כתב כן מדעתו, והלא דין זה מוכח מתוספות, הטור, רבינו יונה ורבינו ירוחם. ה. מצאתי בקובץ צהר, חלק אהל ברוך, פסקים מפירוש קרמון אחר שנכתב קודם להרי"ף (ומביא פסקיו בשם רבינו חננאל, הבה"ג והשאלות) שכתב, וז"ל: כלומר שלא הסיח דעתו אחר תפילתו ולא הפסיק במלאכתו, הא לאו הכי צריך לברך, עכ"ל. משמע שמיקל יותר דאפילו סח אחר תפילתו, אבל לא עסק במלאכתו, עדיין אינו נקרא הפסק ואין צריך לחזור ולברך. גם בדברי האור זרוע אפשר להעמיס כן שכתב, וז"ל: מיהו הני מילי ששנה לאלתר בסמוך, אבל אם הפליג בעסקיו בין אהבה רבה ללימוד חוזר ומברך, דאמר עלה בירושלמי, אמר רב בון והוא ששנה על אתר, פירוש והוא ששנה לאלתר וכו', מיהו, כל עניני תפלה וגם שהולכים אחר ספריהם להביאם לבית המדרש אין זה הפסק, עכ"ל. הנה מתחילת דבריו שכתב אם הפליג בעסקיו משמע כדברי הפירוש

שלא מעניני לימודו, צריך לחזור ולברך ברכת התורה. הגר"ח קנייבסקי שליט"א כתב דמותר לסמוך על האור זרוע לכתחילה ואין צריך להחמיר ללמוד מיד אחר אהבה רבה או שמונה עשרה.

בספר פתח הדביר¹ סימן ז' הוסיף דגם מותר להפסיק בכל הסדר שאחר התפילה כגון ודוי ונפילת אפים ושאר הדברים, דכל שלא יצא מבית הכנסת, ועוסק בדברי תפילות ותחנונים, עדיין נכנס בגדר לימוד 'מיד'ח.

שיעורי שיעורים

קדמון (דאפילו סח לא הוי הפסק), אבל המשנה ברורה תפס בכוונתו מה שכתב בסוף דבהלך אחר ספרים לא הוי הפסק, משמע דדיבור הוי הפסק, ועוד דייק המשנה ברורה דדיבור בעלמא הוי הפסק ממה שכתב האור זרוע דכל עניני תפלה אינם הפסק, משמע דדיבורים אחרים הוי הפסק, וצ"ע. ו. בתשובות בסוף ספר אשי ישראל אות כ"ה. ז. להג"ר חיים בנימין פונטרימולי זצ"ל, מדייני איזמיר, נפטר בשנת תרל"ג. ח. עיין שם שדייק כן מדברי התוספות. ולכאורה זה היה כוונת הלבוש במה שכתב דאם סיים תפלתו אינו נקרא הפסק, דלא רק שסיים תפלת שמונה עשרה רק סיים כל סדר התפלה.

סיכום השיעור

- א. ברכת אהבה רבה (אהבת עולם) פוטרת ברכות התורה בתנאי שילמוד מיד אחריו בלי הפסק^א.
- ב. אין צריך ללמוד מיד ממש אלא מותר לקרות קריאת שמע ולהתפלל ולגמור כל התפלה וגם יכול לילך חוץ מבית המדרש להביא ספרים לבית המדרש אבל צריך להקפיד שלא יפסיק בדיבור בדברים שלא מענייני לימודו^ב.
- ג. אם התפלל אחר זמן קריאת שמע אז נחשב קריאת שמע ללימוד ואין צריך ללמוד אחר התפלה^ג.

שערי שיעורים

- א. פסקי שיעורים א'. ב. פסקי שיעורים ב', עיין שערי שיעורים ה' שיש אומרים שאפילו דיבור לא הוי הפסק כל שלא עסק במלאכתו. ג. שערי שיעורים ג'.

סימן נט

שיעור שינת קבע לברכות התורה

אודח היים סימן מ"ז סעיף י"א - י"ב

סעיף י"א.

שינת קבע ביום על מטתו הוי הפסק ויש אומרים דלא הוי הפסק וכן נהגו.

סעיף י"ב.

אף אם למד בלילה, הלילה הולך אחר היום שעבר ואינו צריך לחזור ולברך כל זמן (כח) שלא ישן.

משנה ברורה

(כח) שלא ישן. רוצה לומר שינת קבע, אבל אם ישן שינת קבע על מטתו, מפילו בתחלת הלילה חשיב הפסק ואפילו היש אומרים שצסעיף י"א מודו בזה. ואם היה ניעור כל הלילה, יש אומרים דאין צריך לצרך צבוקר, ויש אומרים דצריך לצרך כי קצעו חכמים צרכה זו בכל יום דומיא דשאר צרכות השחר, וספק צרכות להקל. אך אם אפשר לו יראה לשמוע צרכות התורה מאחר ויאמר לו שיכוין להוציא צהצרכות והוא יכוין לצאת ויענה אמר ויאמר אח"כ איזה פסוקים כדי שיהא נחשב לו צמקום לימוד או יכוין לצאת צצרכות אהצעה רבה וילמוד תיכף מעט אחר שיסיים תפלתו. ואם היה ישן ציום שינת קבע על מטתו וצלילה שלאחריו היה ניעור כל הלילה פסק הגאון רע"א דצזה לצו"ע צריך לצרך צבוקר צה"ת ואין צצרכות אהצנת עולם של ערצית פוטרת אם לא למד מיד אחר התפלה.

פסקי שיעורים

א. שורש השיעור:

הפסק מבואר בשו"ת הרא"ש כלל ד' סימן א', וז"ל: ולענין ברכת התורה, אדם הרגיל לשכב על מטתו בכל יום ולישן, שינת קבע מיקרי, והוי הפסק, וצריך לברך ברכת התורה בקומו, אבל הרגיל להתנמנם מיושב או על אצילי ידיו שינת עראי הוא ולא הוי הפסק, עכ"ל. מבואר מדברי הרא"ש דלא כל שינה מיקרי שינת קבע, ולקמן נבאר דנחלקו הפוסקים האיך להגדיר שינת קבע.

ידוע דבכל ברכות המצוות, אם הפסיק מהענין שבירך עליו קודם שהתחיל לעשות המצוה, חייב לחזור ולברך. ובמצוות הנמשכות לזמן ארוך כסוכה וכתפילין, אפילו הפסיק באמצע עשייתו, חייב לחזור ולברך. אמנם ברכת התורה שאניא, שאפילו עסק בעסקיו, כל זמן שהוא ניעור אין ההפסק והיסח הדעת חשובים כהפסק כיון דכל זמן שהוא ניעור, מוטל עליו ללמוד כל זמן שיש לו פנאי וממילא אינו מסיח דעתו מן חיוב הלימוד המוטל עליו, אבל שינה ודאי הוי הפסק. ושיעור שינה ליחשב

ב. שיעור הפסק לברכת התורה בלי"ה:

המשנה ברורה כתב דמי שלא ישן שינת קבע בלי"ה², אינו מברך ברכת

שיעורי שיעורים

א. עיין משנה ברורה ס"ק י"ט. ב. בשער הציון ס"ק כ"ג כתב שכן מוכח מהלבוש. לכאורה דיוקו היא דהלבוש כתב בסעיף י"א שאין ההפסק והיסח הדעת חשוב הפסק לענין ברכת התורה חוץ מן השינה. ובסעיף י"ב המשיך וז"ל: שאם ישן שינת קבע על מטתו אפילו ביום הוי הפסק וצריך לחזור ולברך... ויש אומרים אפילו שינת קבע על מטתו ביום לא הוי הפסק ואין צריך לחזור ולברך, וכן נהגו... עכ"ל. מבואר מדבריו דרק שינת קבע הוי הפסק לענין ברכת התורה ודוקא ביום יש פלוגתא במי שישן שינת קבע אם חייב לחזור ולברך, מכיון שרבינו תם סובר דברכת התורה הוא ככל ברכות השחר דמברכים רק פעם אחת ביום אפילו אם הלך לישון שינת קבע, ולכן אנו נוהגים שלא לברך פעם שנית ביום אפילו הפסיק בשינה אבל שינת קבע בלי"ה ודאי הוי הפסק. וראה זה מצאתי דדין זה של המשנה ברורה מוזכר כבר בדברי אחד מהראשונים. והוא בשו"ת רשב"ש (לרבינו שלמה דוראן בן התשב"ץ) סימן תר"ג בסוף התשובה, כתב, דאין לברך ברכת התורה אלא אם כן ישן שינת קבע, ובברכת התורה שמברך אחר שישן שינת קבע ביום, פטר עצמו מלברך שוב כל אותה הלילה והיום שאחריו וגם הלילה עד שישן שינת קבע פעם שנית. משמע מדבריו שגם בלי"ה צריך שינת קבע כדי לחייבו בברכת התורה. בפרי מגדים (אשל אברהם ס"ק י"ב) ביאר החילוק בין שינת יום שיש מחלוקת אם צריך לברך ברכת התורה אחריה לשינת לילה דלכולי עלמא צריך לברך ברכת התורה אחריה בשני אופנים. אופן הראשון הסביר, דשינת לילה הוי הפסק גדול ולכן מברכים אחריה ברכת התורה אף על

התורה כשקם משינתו וכן איתא עראי בלילה^ה, חייב לברך ברכת בשלחן ערוך הרב^ג. אמנם באשל התורה בקומו אפילו קודם אור היום. אברהם^ד כתב דגם מי שישן שינת גם יש לציין שיש שכתבו לברך

שיעורי שיעורים

פי שלא האיר היום. ונראה לבאר כוונתו על פי מה שהביא בספר שבות יצחק (להג"ר יצחק דרוי שליט"א מירושלים עיה"ק) חלק ח' עניני ברכות פרק כ' אות ז' דברי השבלי הלקט (לרבינו צדקיה הרופא מרומא, תלמיד של הבעלי תוספות) ענין תפילה אות ה' שהעתיק תשובת רבינו אביגדור כהן צדק (חבירו של המהר"ם ב"ב ורבה של וינא אחר האור זרוע) שכתב, וז"ל: ושינה ביום נמי, כיון דאסור לישון יותר משינת הסוס, לא חשיבא שינת קבע כולי האי להיות הפסק, דיום סתמיה לאו לשינה קאי, דלא איברי לילה אלא לשינתא, עכ"ל. לכאורה זהו גם כוונת הפרי מגדים, שכתב דשינת לילה הוי הפסק גדול דאין רצונו לומר מפני שישן בלילה יותר שעות מביום, שהרי אין אנו נוהגים לברך ברכת התורה אפילו ישן הרבה ביום, אלא כוונתו הוא שאין חשיבות לשינת היום כיון שאינו זמן שינה ולכן אינו הפסק. ולפי מה שפירש רש"י מסכת סוכה דף כ"ו: בטעם האיסור לישון ביום יותר משיתין נשמין שהוא משום ביטול תורה, מבואר הדבר יותר, ודו"ק. ובאופן השני ביאר הפרי מגדים, משום דכשקם משינת הלילה, נעשה כבריה חדשה ולכן חל עליו חיוב חדש לברך ברכות התורה (ודוקא בישן בלילה פעם ראשונה שישן) אבל כשקם ללמוד באמצע הלילה וברך אז ברכת התורה, כתב הפרי מגדים שם דאין עליו חיוב לברך ברכות התורה פעם שנית בבוקר אף על פי שנעשה או בריה חדשה דאמרינן דכשברך בלילה מסתמא נתכוין לפטור כל המעת לעת שאחריו כמו שמצינו דעת ר"ת בתוספות ברכות דף י"א: ד"ה שכבר, עיין מגן אברהם ריש סימן תצ"ד). עוד טעם איתא בשו"ת באר המים (להג"ר רפאל יעקב מנשה זצ"ל דיין בשאלוניקי, נפטר בשנת תקצ"ב) סימן א' (ד"ה ולכאורה קשה) דבעלמא מצינו דהיום הולך אחר הלילה אלא דבברכת התורה אמרינן דהלילה נפטר בהברכה שבירך בבוקר של היום שכבר עבר, וכתב הר"ן שהטעם הוא מפני דלענין לימוד התורה אנן כמו פועלים, ומה שאנו מבטלים ביום, אנו פורעים בלילה, ולכן הלילה הולך אחר היום. אבל מי שכבר ישן בלילה שינת קבע, מעתה כשקם בלילה ללמוד, כבר נחשב כסוף הלילה וכיום הבא, ומתחיל חשבון חדש של לימוד התורה, והברכה פוטרת הלימוד עד שישן שינת קבע בלילה הבא. ג. סעיף ז'. ד. להגה"ק מבוטשאטש זצ"ל (מגדולי תלמידי הרה"ק רמ"ל מסאטאב זי"ע והקדושת לוי זי"ע). מהדורא תנינא. ה. הגה"ק מבוטשאטש זצ"ל כתב דגדר שינה לענין ברכות הוא, שאם האדם הוא נים ולא נים, אז נחשב שינה והוה הפסק וצריך לברך ברכת התורה כשקם. ומוכיח דבריו מהא דאיתא בגמרא (ברכות ג'. וברש"י שם ד"ה מתנמנם) שדוד המלך ע"ה מעולם לא ישן שינת קבע, וכי נאמר דעל ידי זה היה מגרע ברכות, שלא בירך ברכת התורה, זה אי אפשר דהא דוד המלך תיקן מאה ברכות בכל יום כמו שאמרו חז"ל, והחשבון הוא על ידי כל ברכות השחר וברכות התורה, והרי יש אומרים שבלא שינה אין אומרים הברכות ההם, ויחסר מחשבון מאה ברכות. והוסיף האשל אברהם דעל כל פנים, לדידן, שרק מטעם מדת חסידות נוהגים כשאינן ישינים בלילה כלל, לשמוע הברכות מאחר, על כל פנים אחר שינת נים ולא נים, אין אפילו מדת חסידות לשמוע הברכות מאחר. ודין זה מוכרע על ידי דוד המלך ע"ה דבעל כרחך צריך לומר, או שגם בלא שינה אומרים הברכות או שעל כל פנים על ידי שינת נים ולא נים אומרים הברכות. (אמנם אפשר לדחות ראייתו מדוד המלך ע"ה דשאני דוד המלך שמכיון שמעולם לא ישן כי אם כדרך נים ולא נים, אצלו נחשב זה לשינה אבל שאר אינשי שנוהגים לישון כדרך העולם, אם הם מנמנמים אינו נחשב אצלם כשינה כלל כמו שמצדד האשל

ברכת התורה בבוקר אפילו לא ישן
 כללי וזהו כשיטת מגן אברהם¹ שכתב
 שקבעו חז"ל ברכה זו בכל יום דומיא
 דשאר תפילת השחר², וכן נוהגים
 הספרדים³.
 ג. שיעור שינת קבע לענין ברכת התורה:
 לא נתבאר בפוסקים הגדרה ברורה
 איזה שינה הוה בגדר שינת קבע ונסה
 לבארו בעזרת השי"ת.
 א. החיי אדם⁴ פסק דהחילוק בין

שערי שיעורים

אברהם בעצמו, עיין לקמן שערי שיעורים אות יד). אמנם באשל אברהם מהדורא קמא (וידוע שאין מוקדם ומאוחר בספר אשל אברהם דהגה"ק מבוטשאטש זצ"ל השאיר אחריו הרבה כתבים מאד כתובים על גליונות, ונכדו קיבצם והדפיסם כפי שהגיעו לידי, אבל לא על פי סדר כתיבתם) כתב בדיבור הראשון כדבריו שבמהדורא תנינא אבל בדיבורו השני שם כתב שאין לברך אפילו בלילה אחר שינת ארעי על מטתו כשבדעתו לישון עוד שינתו העיקרית (עיין שיטה השניה להלן בפנים) רק בלי שם ומלכות, ומשמע דנתנמנם בעלמא, אינו מברך כלל.
 ו. בשלחן ערוך הרב סעיף ז' הביא שני הדיעות במי שלא ישן כלל בלילה אם מברך ברכת התורה בבוקר, ופסק דהרוצה לצאת ידי ספק, ישמע ברכת התורה מאחר ויתכוין לצאת ידי חובתו אם אפשר, ואם לאו יברך בעצמו. וציין שם בהמקורות להמגן אברהם ריש סימן תצ"ד שכתב דהעיקר לדינא הוא כצד הספק דמחוייב לברך ורק לרווחא דמילתא טוב יותר שישמע הברכות מאחר. עיין בסידורו סוף ברכות השחר שסתם דאם ניעור כל הלילה מברך כשיאור היום כמו כל ברכת השחר. ז. סעיף קטן י"ב וכשיטת רבינו תם בברכות דף י"א: בתוספות ד"ה שכבר נפטר, אמנם בפרט אחד כתב שאין נוהגים כרבינו תם דלפי רבינו תם אם קדם עלות השחר אין לברך ברכת התורה עד שיאיר היום ולדידן, נוהגים לברך כשקם ככל ברכות השחר שמברכים מיד כשקם ממטתו אפילו לא האיר היום. ח. פוסקים הללו סוברים שאפילו לא ישן, יברך כשהאיר היום ואינם חוששים להסוברים שכל זמן שלא הסיח דעתו מלימודו לא יברך אפילו ביום אחר. ט. כן פסק במטה יהודה (להג"ר יהודה עייאש זצ"ל אב"ד אלג'יר, בן דורו של החיד"א), ובשו"ת באר המים סימן ב'. וכן כתב בכף החיים סימן מ"ו ס"ק מ"ט שדעת המקובלים הוא שהניעור כל הלילה, יברך ברכת התורה בבוקר, וכן כתב בסימן מ"ז ס"ק כ"ו דכן המנהג פשוט דהניעור כל הלילה, מברך בבוקר ברכת התורה, ואחר המנהג לא אמרינן ספק ברכות להקל, עיין בההקדמה של ספרנו סימן ב'. בשו"ת יביע אומר חלק ה' סימן ו' ובשו"ת יחיה דעת חלק ג' סימן ל"ג האריך הג"ר עובדיה יוסף זצ"ל שאין לבני ספרד להחמיר לצאת ידי ברכתם על ידי אחר אם היו נעורים כל הלילה, דמכיון שהמנהג הוא לברך ברכת התורה אפילו אם לא ישן כלל, יותר טוב לברך בעצמו. י. בנשמת אדם כלל מ"ד ס"ק א'. הנשמת אדם מביא דברי הרא"ש לגבי מה נחשב הפסק בסעודה שיצטרך לברך עוד הפעם, וגם שייחשב גמר לאכול בלילה שלפני תענית. ומביא מלשון הרא"ש במסכת תענית פרק א' סימן י"ד, וז"ל: דשינת עראי שאדם ישן לאונסו ליכא היסח הדעת... כל שכן שינת אונס שנשאר בקביעותו אין צריך ברכה למפרע ולכתחילה... וכל שכן ישן לאונסו בתוך סעודתו דמותר לאכול... עכ"ל. הנשמת אדם כתב על זה, וז"ל: אבל בשינת עראי שאדם ישן לאונסו ליכא היסח הדעת דכל לאונסו הוי עראי. ... אבל אם ישן במתכוין משמע מדברי רא"ש אלו דמיקרי היסח הדעת ואפילו אינו על מטתו... וכן משמע מדברי הרא"ש בתשובתו הביאו הטור בסימן מז. וכו'. לכאורה כוונת הנשמת האדם לדייק מדברי הרא"ש בתשובתו שכתב, וז"ל: הרגיל להתנמנם מיושב או על אצילי ידיו, שינת עראי הוא, עכ"ל. משמע מדכתב לשון מתנמנם, דמשמעו הוא

שינת קבע לשינת עראי הוא, דמי שישן במתכוין הוי ליה שינת קבע, ואפילו ישן רק לדקות אחדות, ואפילו ישן על כסאו וראשו מוטה להצד או הניח ראשו על השלחן. אבל כל שישן לאונסו אפילו ישן שעות הרבה עדיין נחשב שינת עראי. מובא בשם הגרי"ש א"ישיב זצ"ל י"א והגר"פ שיינבערג זצ"ל י"ב ועוד מגדולי הפוסקים י"ג שהכריעו להלכה כדברי החיי אדם.

שיעורי שיעורים

שינה בלי מתכוין כדאיתא במגילה דף י"ח: ועוד הרבה מקומות בש"ס, דלא הוי שינת עראי אלא אם נתנמנם לאונסו אבל אם ישן במתכוין, גם שינה כזו נחשבת לשינת קבע. [ומה שכתב לשון 'הרגיל' להתנמנם נראה דכוונתו הוא לרבות דאפילו אם הוא רגיל להתנמנם לאונסו כדרך הרבה תלמידי חכמים שאינם ישינים די צרכם ולומדים עד שחוטפתם שינה ואז מתנמנים כשהם נשענים על אצילי ידם, אעפ"כ אינו נחשב לשינת קבע כיון שהיה השינה לאונסם]. הנשמת אדם כתב דכן כתב הבית יוסף על דברי ר"ח בסימן תקס"ד. אמנם לא מצאתי כן בבית יוסף שם ואולי צריך לומר על דברי רבינו ירוחם, דמצינו שכתב שם הבית יוסף על דברי רבינו ירוחם, וז"ל: ואין דבריו מדוקדקים, דהא ודאי שלא על מטתו נמי הוי היסח הדעת ואסור לאכול, ולא אמרינן דלא הוי היסח הדעת אלא במתנמנם או בישן תוך סעודתו, עכ"ל. י"א. כתב בספר שבות יצחק (חלק ח' עניני ברכות פרק כ' אות ז') וז"ל: וכן שמעתי מהגרי"ש אלישיב (שליט"א) [זצ"ל] דאם בתחילת הלילה ישן על מטה אפילו בבגדיו מברך ברכות התורה, וזמן תחילת הלילה הוא כשלושים דקות אחר השקיעה, עכ"ל. משמע שפסק כשיטת הנשמת אדם דשינה על מטתו בכוונה נחשב לשינת קבע, אף על פי שאינו כדרך מי שהולך לישון בלילה שינתו העיקרית. אולם אפשר שדעתו היה לפסוק כשיטת הספר אות אמת שהבאנו לקמן בפסקי שיעורים אות קטן ד. י"ב. כן כתב בספר הליכות ישראל (לרבי ישראל טאפלין שליט"א) סימן כ"ג ביאורים אות ב' בשמו. אמנם עיין בספר צהר - אהל ברוך דף ת"ג בשיעורי הגר"פ שיינבערג שנכתבו על ידי תלמידו הג"ר צבי שרלינג שליט"א שכתב דדברי הנשמת אדם הם לאו דוקא וכונתו לכתוב האופנים הקיצוניים, (רצונו לומר אופן שישן שינת קבע ואופן שישן באונס גמור) שמוכח לכל, דאם ישן לאונסו, כלומר מחמת שעיפותו גברה והרכין ראשו, ודאי חשיב שינת עראי, ואם הולך במתכוין לישון על מטתו שינת קבע, כגון יותר מחצי שעה, שזהו שיעור חשוב, ולא שינה כל דהוא, כי האי גוונא חשיב שינת קבע, והוי הפסק. אבל אין הכי נמי אם רצונו לישון שינה מוגבלת, על כרחך אין רצונו לישון שינה גמורה, ולכן אפילו הולך לישון במתכוין, ועל מטתו, עדיין חשיב עראי עכת"ד. וצריך עיון האין יש להעמיס זה בדברי הנשמת אדם דלכאורה דבריו ברור מללו דהכל תלוי אם כונת האדם היה לישון או שישן לאונסו. י"ג. כן כתב בספר הליכות ישראל בשם הג"ר משה ביק זצ"ל (אב"ד ק"ק מעזיבוז בנוא יארק, נפטר בשנת תש"ג) דמה שכתב הרא"ש דשינה על אצילי ידיו הוי שינת ארעי, הוא לאו דוקא דודאי מי שישן על אצילי ידיו בלילה אצל שולחנו הוי שינת קבע, ושיעור שינת קבע היא חצי שעה. משמע דכל שינה במתכוין אפילו רק לחצי שעה שאינו מספיק לו ועדיין רוצה לישון עוד, כבר נחשב לשינת קבע כדעת הנשמת אדם (אמנם יש לציין דהנשמת אדם לא נתן שיעור כמה צריך לישון כדי ליחשב שינת קבע ויתכן לומר בדעתו שאפילו בפחות מחצי שעה נקרא שינת קבע). וכתב עוד שכן הורה הג"ר ישראל זאב גוסטמאן זצ"ל (דיין בוויילנא וראש ישיבת נצח ישראל, נפטר בשנת תשנ"א), שאף על פי שמתחילה לא היה דעתו כן, אבל לבסוף חזר בו והורה כדברי הנשמת אדם.

ב. יש מגדולי הפוסקים י"ד שפסקו על מטתו רק נרדם וראשו על הכר, שגדר החילוק בין שינת קבע לשינת ארעי הוא, דשינת קבע הוא, שישן שינתו העיקרית בלילה אפילו לא ישן

שיעורי שיעורים

יד. כן כתב באשל אברהם להגה"ק מבוטשאטש זצ"ל, וז"ל: גם מצד שינה שאינה כפי רגילותו תמיד, יש לומר שאין לברך על ידי זה, כי מסתמא היה כוונתו בהברכות עד קומו משינה שהוא רגיל בה בכל לילות, עכ"ל. (אמנם כבר כתבנו לעיל שמסקנת הרה"ק מבוטשאטש הוא שאפילו הישן שינת ארעי חייב בברכת התורה, עיין לעיל בשערי שיעורים אות ה). וכשיטה זו פסק בשו"ת באר המים סימן ב' דשינת קבע לענין ברכת התורה, היינו כמו שינת הלילה שישן בטח, והוא הדין מי שישן שינה זו ביום חייב לברך ברכת התורה. אמנם סתם ישן ביום אינו רק להשיב נפשו שיכול להמשיך בלימודו או בעסקיו ואינו מסיח דעתו מלימודו (אמנם זהו דלא כמו שכתב המחבר שמנהיגו שאין אנו מברכים ברכות התורה ביום אפילו אחרי שינת קבע, ומשמע שאפילו ישן ביום שינתו העיקרית אין מברכים ברכות התורה). וממשיך הבאר המים דהוא הדין מי שניער בלילה והניח ראשו על הכר או אפילו נח במיטתו אבל אין כוונתו רק להשיב נפשו כדי שיוכל להמשיך בלימודו או בעסקיו, אין זה שינת קבע. בספר פתח הדביר (להג"ר חיים בנימין פונטרימולי זצ"ל, מדייני איזמיר, נפטר בשנת תרל"ג) ובספר כף החיים ס"ק כ"ז הביאו דברי הבאר המים להלכה. (ונראה דמה שכתבו כמה אחרונים דשינה שהוא להשיב נפשו ובדעתו לישון שינתו העיקרית לאחר זמן לא מיקרי שינת קבע, כתבו כן להשיב לשואליהם ששאלו מה הדין באופן כזאת, אבל באמת אפילו אם ישן איזה זמן להשיב נפשו ואין בדעתו לישון בלילה זה עוד, רק בדעתו לישון שינתו העיקרית אחר כך ביום, עם כל זה אין שינה זו נקרא שינת קבע.) בשו"ת קרן לדוד (להג"ר אליעזר דוד גרינוואלד זצ"ל, אב"ד סאטמאר, נפטר בשנת תרפ"ח) סימן י"א ד"ה הנה בנ"ד, פסק גם כן הכי שכתב דמי שהלך לישון במטתו בבגדיו בתחילת הלילה ודעתו לקום אחר איזה זמן ללמוד קודם שילך לישון שינתו העיקרית, לא מסתבר דיחשב שינת קבע כיון שבדעתו לישון אחריו שינה העיקרית ועכשיו אינו פושט בגדיו ומחשבתו ניכרת מתוך מעשיו דהוא עראי. והוסיף ראייה ממסכת סוכה דשינה שאינו אלא להסיר תנומה מעיניו ודעתו לישון אחר כך שינת קבע חשיב שינה זו שינת ארעי. גם בשו"ת שבט הקהתי (להג"ר שמאי קהת הכהן גראס שליט"א, מו"ץ בקהילת בעלז ירושלים ת"ו) חלק ג' סימן ל"ו כתב כעין זה דעיקר החילוק בין שינת קבע לשינת עראי היא, דשינת קבע, היינו מה שהולך לישון ואין בדעתו לישון עוד בלילה זו אחר שיקום. ושינת עראי הוא, מה שישן לזמן ודעתו לישון שינת קבע בלילה זו אחר שיקום ועכשיו ישן רק לאונסו לאיזה זמן. ואולי גם דעת הג"ר יהונתן שטייף זצ"ל כן דבשו"ת הגר"י שטייף סימן ס"ז כתב וז"ל: לענין ברכת התורה מסתבר כל שלא פשט מלבושיו ושכב על המטה, אלא על הספסל וכיוצא בו, אין זה משום שינת קבע לענין ברכת התורה ואין צריך לברך כי אם בבוקר ממש כשעומד ממטתו וכנהוג, עכ"ל. אמנם יותר משמע דדעתו היא כדעת הספר אות אמת שיובא להלן בפסקי שיעורים אות קטן ד' שמחלק בין שינה על המטה או במקום אחר כפשטות תחילת דברי הרא"ש. לפי שיטה זו, יצא לנו חידוש לדינא, שמי שישן בערב שבועות על מיטתו וניער בליל שבועות, יתכן שאינו יכול לסמוך על דברי רבי עקיבא איגר שמובאים במשנה ברורה ס"ק כ"ח, ולברך ברכת התורה קודם שישן ביום שבועות. שרבי עקיבא איגר בחידושו כתב דמי שישן שינת קבע ביום, ובלילה שלאחריו היה

לברך ברכת התורה אחריה, אפילו שלמה זלמן אויערבאך זצ"ל טז
 אם ישן על המטה. כדעה זו פסקו ולהבחל"ח הג"ר חיים קנייבסקי
 הג"ר משה פיינשטיין זצ"ל טו, הג"ר שליט"א יז.

שיעורי שיעורים

ניעור כל הלילה, לכולי עלמא יכול לברך ברכות התורה אחרי שעבר הלילה אף על פי שלא ישן עדיין, דלפי הסוברים שיש חיוב לברך ברכת התורה אחר כל שינת קבע, כבר נתחייב לברך אחר שינתו ביום שעבר ולפי הסוברים שיש חיוב לברך ברכת התורה בכל בוקר אפילו לא ישן כלל, הרי כבר הגיע יום חדש. אך לפי מה שכתבנו כאן די שוברים דשינת קבע הוא רק בשינה שהיא שינתו העיקרית שישן כשינת הלילה, נמצא לשיטתם דמי שהיה ניעור בליל שבועות אין לו לברך ברכות התורה מיד בבוקר, אפילו אם ישן בערב שבועות שינה של שעה או שתיים כדי שיהא לו כח ללמוד כל הלילה, דזה שישן מעט בערב שבועות אין זה מקרי שינתו העיקרית, ושינתו העיקרית הוא מה שילך לישון לכמה שעות אחר תפילת שחרית כנהוג ברוב בני אדם שניעורים בליל שבועות עד אחר שחרית, ואולי לפי שיטה זו באופן כזה לא אמר רבי עקיבא איגר חידושו ויותר כדאי לצאת בברכות התורה מאיש אחר. טו. בספר הליכות ישראל דף ק"ג כתב וז"ל וכן שמעתי בשם מרן הג"ר משה פיינשטיין זצ"ל דכל שבדעתו לישן עוד בלילה שינה קבוע, אין צריך לברך על השינה הראשונה דחשיב רק עראי עכ"ל. וכן כתב שם ששאל את הג"ר טוביה גולדשטיין זצ"ל, תלמיד מובהק של הג"ר משה פיינשטיין זצ"ל, במי שישן שעה או שתים בתחלת הלילה על מטתו כדי שיוכל ללמוד אחר כך ובדעתו לחזור ולישן אחר כך, האם צריך לברך ברכת התורה אחר השינה הראשונה, והשיב דשינה קודם חצות, ובפרט כשלא הסיר את בגדיו הוה ליה שינת עראי ואין צריך לברך ברכת התורה. טז. בספר הליכות שלמה הלכות תפילה פרק ו' סעיף א' כתב הישן שינת קבע על מטתו בלילה, אם נמשכה שינתו חצי שעה מברך בקומו ברכת התורה. ואף הישן בבגדיו, אם נשכב על דעת לישן כמה שעות יברך בקומו אפילו ניעור קודם חצות הלילה, עכ"ל. ובדבר הלכה שם ס"ק ג' הביא הישן בתחילת הלילה לזמן קצר, כשעה, בבגדיו, אפילו על מטתו, על מנת לקום ובדעתו לישון אחר כך שינת הלילה העיקרית אינו צריך לברך ברכת התורה בקומו בלילה אלא בקומו משינתו העיקרית. באורחות הלכה שם מספר 5 איתא שכן היה נוהג הג"ר שלמה זלמן בעצמו. וכן כתב בשבות יצחק חלק ח' עניני ברכות פרק כ' אות ז' כתב ששמע מהגאון רבי שלמה זלמן אויערבאך זצ"ל שבימות החורף בלילי שבת הארוכים, היה ישן כשעה על מטתו אחרי הסעודה ואחר כך כשקם ללמוד לא היה מברך לפני לימודו כיון שהיה ישן בבגדיו ורק כשעה עד כאן תוכן דבריו. וכן הביא בספר אשי ישראל פרק ו' הערה ס"ז כתב, וז"ל: וגם שמעתי מהגרש"ז אויערבאך זצ"ל דאם ישן בלילה כשעה בבגדיו אפילו במטה על מנת לקום, לא נקרא קבע ואין צריך לברך, עכ"ל. יז. בסוף ספר אשי ישראל בשאלה כ"ח שאל להג"ר חיים קנייבסקי שליט"א בזה הלשון, באורחות רבנו להרב אברהם הורביץ שליט"א (זצ"ל) חלק ג' עמוד ר"ג כתב בשם הרב שליט"א ששמע ממרן החזון איש דבישן בלילה דרך ארעי עם בגדיו, אפילו כמה שעות, אין צריך אח"כ לברך ברכות התורה, ויש לעיין אם היינו אפילו אם ישן במיטה בבגדיו או מיירי שלא על גבי מיטה. והשיב הגר"ח שליט"א, וז"ל: אפילו במטה, עכ"ל. עיין עוד בספר אעלה בתמור מתורת מרן החזון איש אות ט"ו מה שנחלקו תלמידי החזון איש אם שינת יום שהוא שינתו העיקרית מחייב ברכת התורה.

אמנם מי שישן שינתו העיקרית שלא על המטה או הכר רק ישן על אצילי ידיו, נחלקו הפוסקים י"ח אם גם זה נקרא שינת קבע וחייב לברך ברכת התורה כשקם משינה כזו. אבל נראה לי פשוט, דאם ישן שינתו עיקרית על כסא נוח (recliner) או כסא העשוי לישון עליו שינת הלילה, לכולי עלמא י"ט חייב לברך ברכת התורה בקומו.

ג. הג"ר רפאל קאלאמארו זצ"ל פסק דאפילו ישן באופן שהניח ראשו על הכר הרי זה שינת קבע אפילו אם אינו ישן במטה, ועדיף טפי ממי שישן על אצילי ידיו בלי כר דמקרי שינת ארעי. אמנם הוסיף שאם לא ישן על כל פנים שעה אחת או שתיים כ"א, אין לברך ברכת התורה אפילו בישן על המטה, דהדבר תלוי

שיעורי שיעורים

יח. בשו"ת באר המים בסימן א' (ד"ה ומעתה שוב אשוב וד"ה והנה שם) בתשובה שכתב הג"ר רפאל קאלאמארו זצ"ל, תלמידו של בעל הבאר המים שדייק מדברי הרא"ש דכל שישן על אצילי ידיו הוי שינת עראי. עיין עוד שם בסימן ב' (ד"ה וממוצא דבר) שהסכים עמו רבו הג"ר רפאל יעקב מנשה זצ"ל. אבל בספר הליכות ישראל בסימן כ"ג הביא בשם הג"ר ישראל זאב גוסטמאן זצ"ל (בתקופה הראשונה שהיה פוסק כדעה זו, עיין לעיל שיעורי אות יג) דשינת הלילה על אצילי ידיו, נחשב לשינת קבע. וגם הביא שם שהג"ר ישראל זאב גוסטמאן זצ"ל הביא ראייה דכך היה נוהג האדמו"ר מסאטמאר זי"ע שהיה ישן בלילה על אצילי ידיו ולא היה נכנס למטה כלל ואף על פי כן היה מברך ברכות התורה. מיהו לאמיתו של דבר אין להביא ראייה מהנהגת האדמו"ר מסאטמאר זצ"ל דמצאתי במחזור דברי יואל על שבועות דף ע"ד אות כ"ח שהאדמו"ר היה מורה לברך ברכת התורה אפילו אם היה ניעור בלילה כמו שפסק בשו"ת השיב משה (בעל המחבר ספר ישמח משה, אב"ד אוהעל, נפטר בשנת תר"א) סימן ב', ונראה דמהאי טעמא היה מברך ברכת התורה אף על פי שהיה ישן בלילה על אצילי ידיו. וגם כבר כתבנו דטעמא הוא מפני שסוברים כשיטה הראשונה שכל שישן במתכוין, חייב לברך ברכת התורה. יט. דטעמו של השו"ת באר המים (סימן א' ד"ה ומעתה שוב אשוב) הוא משום דהישן על ברכיו או על אצילי ידיו, אינו יכול לישון אלא מעט והוי שינת ארעי דודאי לא ירדם כך, ואם כן הישן על כסא נוח דאפשר לישון עליו שינה מתוקה לשעות רבות כמו שהחוש מוכיח, ודאי נחשב לשינת קבע. אמנם מי שנמצא ב'אירפליין' [מטוס], וישן שינת הלילה בישיבה על מושבו, יש לומר שאין זה שינת קבע לפי שיטה זו שאין הכסאות שבמטוס נוחים כל כך (אם לא שנוסע במחלקה הראשונה וכדומה שיכולים להשכיב המושבים כמטה) ורוב בני אדם אינם יכולים לישון עליהם שעות רבות מבלי להתעורר. ויש לעיין דאולי אפילו לפי שיטה זו, חייב לברך ברכת התורה דעיקר דרך שינה למי שנמצא במטוס הוא לישון על מושבו ונחשב השינה כשינת קבע. אחר כך מצאנו בקונטרס ובלכתך בדרך (להג"ר נטע זילבער שליט"א ממאנסי) במילואים סימן ה' אות ב' שכתב בשם הג"ר נתן קופשיץ שליט"א (מזקני רבני בית שמש) דכיון שאינו יכול לישון במטוס כדרך שישן כל לילה, הוי השינה שינת ארעי. אבל דעת הגרי"ש אלישיב זצ"ל הוא דגם במטוס שויך שינת קבע. וסיים דלכאורה תליא לפי האדם כמה שהוא מרגיש שישן דרך קבע. אמנם לפי מה שכתבנו לעיל בפסקי שיעורים דהגרי"ש זצ"ל סובר כהחיי אדם דאם האדם ישן במתכוין, נחשב שינתו לשינת קבע, אין טעמו מפני שהאדם יכול להשיב נפשו בשינה במטוס רק דאזיל לשיטתו כמו שכתבנו. כ. עיין לעיל שיעורי שיעורים אות יח. כא. ונתן

בשיעור השינה ולא רק באופן השינה כב. שתלוי בשינה של שעה או שתיים כדי אמנם לא מצינו בשאר הפוסקים שנקטו שיכנס בגדר שינת קבע כג.

שיעורי שיעורים

טעם לדבריו (ד"ה והנה שם) דבמסכת סוכה דף כו. מבואר דשינת עראי לענין שינה בתפילין הוא בשיעור הילוך מאה אמה ומשמע דכל שישן יותר משיעור הילוך מאה אמה, כבר הוא שינת קבע. אבל אולי יש לחלק בין תפילין שהטעם דשינה אסורה היא מפני דאולי יפוח בתוך שינתו ולזה אין צריך שיעור גדול כל כך עד שנחשוש שיבוא להפיח בהתפילין אבל לענין ברכת התורה דהטעם דבעי שינת קבע היא להיות הפסק בין לימוד ללימוד בעינן שיעור גדול יותר. מיהו על כל פנים אם ישן שעה או שתיים על כר והיה דעתו לישון כך, ודאי חשיב שינת קבע דאם לא כן באיזה שיעור הוא קבע, האם נאמר דבעינן שישן ארבע או חמשה שעות עכת"ד. כב. המהרש"ם בתשובותיו בחלק ג' סימן של"ז פסק דמי שנרדם וישן כמה שעות במלבושים בלילה מיסב על מטתו וחוזר וניעור ורוצה לקרות קריאת שמע וללמוד, שצריך לברך ברכת התורה. וביאר טעמו דלא מיקרי שינת עראי אלא בישן על אצילי ידיו כמו שמשמע מהטור שמקורו הוא בהרא"ש. ומבואר בדברי המהרש"ם דלא בעינן שישן שינתו העיקרית רק כל שינה של כמה שעות, נחשב לשינת קבע אפילו שלא על מטתו. לכאורה מבואר שדעת המהרש"ם הוא כמו שסבר הג"ר רפאל קאלאמארו וצ"ל. מיהו מבואר בדברי המהרש"ם שפסק כן מטעם שסובר דהעיקר היא דאף על שינת קבע ביום, צריך לברך אח"כ (עיין משנה ברורה ס"ק כ"ה), אבל לפי המחבר דאינו מברך רק אחר שינת הלילה, אולי יודה המהרש"ם שאין לברך ברכת התורה רק אחר עיקר שינתו וצ"ע. כג. יש להקשות על דבריו משינת דוד המלך דאיתא במסכת ברכות בדף ג': וסוכה דף כ"ו: שהיה ישן כשינת הסוס, האם נאמר שלא בירך ברכת התורה מימיו, עיין לעיל שיעורי שיעורים אות ה' דזה אי אפשר דדוד תיקן מאה ברכות, עיין שם. וכן נראה להוכיח דלא כוותיה מהנהגת הגר"א שכידוע לא היה ישן יותר מחצי שעה בפעם אחת, כמו שכתבו בניו בהקדמתם לביאור הגר"א על אורח חיים, וז"ל: ומימיו לא ישן יותר מחצי שעה רצופה וכו' ככלות החצי שעה התגבר כארי ויטול ידיו והתחיל ללמוד בקול רם ויישן עוד הפעם חצי שעה. וככה היתה שיעור שינתו ג' מחציות השעה בלילה, ומחצית השעה ביום עכ"ל, ולדבריו שאין דין הפסק אם לא שישן שעה או שעתיים, האם נאמר דלא בירך הגר"א ברכת התורה מימיו. ובאמת מצינו שהגר"א היה מברך ברכת התורה דעיין בהקדמת הגר"א חיים מוואלוז'ין וצ"ל לביאור הגר"א על ספרא דצניעותא שסיפר שפעם אחת בחג הפסח לא היה שמחת הגר"א במילואו ולהפצרת תלמידיו הסביר משום שנתגלה לו בלילה מפי אליהו או חד ממתיבתא דרקייעא פירושים נפלאים על הפסוק עלו זה בנגב, ובעמדו בבקר מרוב הפלגת השמחה לא היה יכול להתאפק והרהר בהם קודם ברכת התורה ונענש שתיכף נתעלמו ממנו אותן פירושים, (והוא לפי שיטתו שגם ההרהור בדברי תורה נאסר קודם ברכת התורה) עיין שם המשך הסיפור. רואים מזה שהיה דרכו של הגר"א לברך ברכת התורה בקומו אחר השינה והיה מחשיב שינת חצי שעה כשינת קבע, ולשיטתו דמי שישן שינת קבע אפילו ביום, צריך לברך ברכת התורה דכל שינת קבע הוא הפסק לענין ברכת התורה, מסתבר שבירך ברכת התורה כל פעם שישן שיעור חצי שעה. מיהו יש לדחות דאין להביא ראיה משינת דוד המלך ומהנהגת הגר"א דיש לומר דאפילו אם נאמר בסתם בני אדם ששיעור שינת קבע יש לה שיעור של שעה, אבל מי שדרכו תמיד שלא לישון יותר מחצי שעה, אצלו שינה כזה הוא שינת קבע.

ד. בספר אות אמת^{כד} כתב חידוש ה. בספר בית ברוך^{כה} הכריע דכיון גדול דדוקא שינה על מטתו שיש הרבה פוסקים הסוברים שאפשר המיוחדת לשינה נקרא שינת קבע לברך ברכת התורה אפילו אם היה אבל אם השכיב עצמו במקום אחר, ניעור כל הלילה, ממילא מי שישן אפילו ישן הרבה אין זה שינת קבע^{כה}. מותר לברך ברכת התורה בבוקר.

שיעורי שיעורים

כד. להג"ר יהודה סיד זצ"ל (מרבני מדינת בולגריה, נפטר בשנת תקע"ה), וכן הסכים עמו רבו הג"ר ראובן בן רב יעקב זצ"ל רב הכולל של סופיה, בירת בולגריה, וכן כתב הג"ר משה סוסי זצ"ל (מרבני ירושלים בשנת תק"כ) בהגהתו לספר זקן שמואל בסימן מ"ז. דיוקם הוא ממה שכתב הרא"ש דדוקא השכיב עצמו על מטתו ומשמע דמי שהשכיב עצמו על מטה אבל לא היה מטתו המיוחדת לשינתו, אין זה שינת קבע. וביאר שם טעמו דכשישן על מטתו המיוחדת לשינה הוי מעשה מוכיח וגילוי דעת שהסיח דעתו מלימודו, ואפילו ישן רק לכמה רגעים, צריך לברך עוד הפעם. אבל אם ישן מפני שהוא עיף מאד ואינו יכול להמשיך בלימודו אפילו שכב במטה במקום לימודו אין צריך לברך אפילו ישן כמה שעות שלא עשה מעשה המוכיח שהסיח דעתו מלימודו. כה. מיהו יתכן שדעתו הוא כשיטת רוב הפוסקים שהבאנו לעיל בפסקי שיעורים אות קטן ב' דגדר שינת קבע הוא דרק שינתו העיקרית בלילה נקרא שינת קבע וכוונתו הוא דמי ששכב שלא על מיטה המיוחדת לשינה, הוכיח בזה שאין זה שינתו העיקרית אבל מדברי השו"ת באר המים מוכח שלא הבין כן בכוונתו. כו. ביאורים על ספר חיי אדם (להג"ר בנימין יהושע זילבר זצ"ל מבני ברק) בהגה"ה על כלל ט' סעיף ז'. כז. בסימן נ"ה בספרנו פסקי שיעורים אות ג' כתבנו דלדעת הגר"א זהו שיעור שינת קבע ליחשב שינת קבע לענין שינה בתפילין. עיין שם שביארנו דבמידות זמנינו שיעור הילוך מאה אמה הוא 54 שניות (seconds, סקונדע). מיהו לענין ברכת התורה אולי צריך לחוש להשיטות שסוברים דשיעור הילוך מאה אמה הוא 72 שניות, עיין שם בשערי שיעורים אות י'. אמנם אין להביא ראיה משם לשיטת הבית ברוך דכאן הנידון הוא איזה שינה נחשב להיסח הדעת והפסק, מה שאין כן לענין שינה בתפילין הטעם דאסור לישון שינת קבע הוא משום שאם ישתקע בשינה, יש חשש שמא יפיח כמו שביארנו לעיל שערי שיעורים אות כא. כח. דסובר הבית ברוך דזהו שיטת החיי אדם בשיעור שינת קבע שכך כתב לענין ברכת אלהי נשמה בסוף כלל ז' דאם ישן כשיעור הילוך מאה אמה אפשר לברך. מיהו יש לחלק דשאני ברכת התורה דצריך שינת קבע להיות נחשב להפסק מה שאין כן ברכת אלהי נשמה תלוי אם טעם טעם מיתה כמו שכתב החיי אדם שם ובשינה כדי הילוך מאה אמה, אף על פי שאינו שינת קבע, סובר שהאדם טועם בה טעם מיתה.